

STŘEDOEVROPSKÁ MĚSTA V PROCESU TRANSFORMACE

Univerzita v Bayreuthu vydala jako pracovní materiál k problémům územního uspořádání a územního plánování Sborník referátů ze 7. zasedání zástupců univerzit tzv. **Středoevropského pětiúhelníku**, reprezentovaného vysokými školami v Bayreuthu, Bratislavě, Mariboru, Pécsi a Plzni.¹

Představitel hostitelské země Bavorska a jeho bayreuthské univerzity **Prof. Dr. Dr. h. c. Jörg Maier** uvedl zasedání příspěvkem k objasnění tématu sympozia. Vztahy mezi městy a obecně mezi urbanizovanými územími a jejich zázemím jsou historického data. Vyplývají z toho různé teoretické a praktické problémy. V Německu se jimi zabývali intenzivněji od 60. let. Aktéři byli optimističtí jak po stránce skutečného vývoje těchto vztahů, tak po stránce teoretické, pokud šlo o vývoj obyvatelstva a strukturální problematiku. Vytvářel se model osídlení, podporovaný bytovým trhem a nové společenské vztahy zakládány často na prohlubování vztahů vlastnických, ale také např. na „zelených ideologiích“. To pokračovalo i v 70. letech. Optimismus představitelů měst o příznivém vývoji osídlení země byl od 80. let posilován novými metodami územního a městského plánování, vznikáním městských sítí a budováním městského marke-

tingu. Tato situace trvá i během celých 90. let.

Územní a prostorové plánování se v současné době zabývá problematikou **suburbanizace** jako jednou z nejdůležitějších otázek v procesu sídlení obyvatelstva vyplývajících z ekonomických a společenských proměn. Je nutno zdůraznit, že přitom nejde pouze o oblast obyvatelstva jako nositele těchto procesů, ale suburbanizace musí být chápána v širším kontextu i jako proces týkající se rozvoje průmyslu a řemesel, rozvoje služeb a terciérní sféry, vývoje vztahů mezi městy a jejich okolím ať zemědělským nebo nezemědělským, mezi centry měst a jejich předměstími, mezi městy a okolními vesnicemi. Proces migrací „město – venkov“ by neměl vést ke kontroverzím, ale po příkladu severoamerického modelu migrací v 50. letech k typům **suburbanit** s doplňujícími se funkcemi center a zázemí.

Předmětem zasedání mělo být nejen projednání teoretických otázek vyplývajících pro jednotlivé zúčastněné země, resp. jejich reprezentanty z transformačních procesů v těchto zemích – odlišných od jednoho k druhému – ale také otázky **aplikovanosti** poznatků získaných v jedné zemi pro ostatní země. Po-

jem „**Stadtmarketing**“ je značně široký a pro českého uživatele představuje v podstatě filozofii „**řízení města**“ v široké teoretické i praktické poloze.

„**Řízení města**“ má přispět k jeho prosperitě, ke spokojenosti jeho obyvatel, k hledání jeho specifické identity, k jeho zařazení do sítě měst v zemi, k posílení samosprávy občanů, posílení ekonomického i občanského. Má se dospět k „vizi o rozvoji města“, mají být určeny nejen cíle, ale také cesty jak dosáhnout a najít zdroje a prostředky realizace.

Městské plánování a koncepce řízení je komplexní proces v prosazování zájmů představitelů měst a jejich obyvatel. Nástroje jsou rozmanité, různě efektivní a složité. Na prvním místě stojí jako předpoklad sama **produkce statků** na území města jako materiální východisko dalšího rozvoje. Produkce „statků“ v sobě zahrnuje výstavbu města, investice do výroby i infrastruktury, budování celé terciérní sféry, dopravy a spojů atd.

Od konce 70. let se v oblasti komunálního soukromého podnikání prosazovala ve stále větším rozsahu politika „**Corporate Identity**“ (CI), záležející ve spolupráci mezi podniky a jejich zaměstnanci na jedné straně a podniky a zákaz-

níky na druhé straně. Tato politika se stala i částí politiky „řízení města“ a pomáhala budovat pojem „identifikace s městem“. Uvádějí se tři oblasti kladného působení CI:

- **Městský design.** Jde o zevní prezentaci města jako je městský znak, městské barvy, profil města po stránce architektonické a jiné vizuální projevy.
- **Městská kultura.** Jde o zachování různých zvyků obyvatelstva, o mentalitu, způsob jednání úřadů nebo městských orgánů vůči veřejnosti, vztahy k lidem a mezi lidmi apod.
- **Komunikace ve městě** ve smyslu vztahů mezi lidmi, mezi orgány, pořádání veřejných setkání městských orgánů s lidmi, oslavy jubileí a jiných pamětihodných událostí a příležitostí.

Na příkladu města Bayreuth bylo ukázáno, jak se teoretické problémy dají realizovat v konkrétních případech. V roce 1993 zde byl založen spolek Aktionskreis Bayreuth Aktiv, jehož dobrovolní členové organizují různé akce ve spolupráci s městským zastupitelstvem, ale jinak na něm nezávisle, především akce vyjmenované shora, které jsou obyvatelstvem přijímány a podporovány jako přínosné pro jejich život a sepětí s městem.

Jako ve většině případů využitelnosti zkušeností jedněch druhými, jsou i otázky „řízení města“ získané v Německu často těžko převoditelné do jiných zemí. Je sympatické, že **Prof. J. Maier** si je vědom obtíží při aplikovatelnosti domácích zkušeností do jiného prostředí a omezuje se na pouhou prezentaci včetně ev. kritiky dosa- vadní domácí praxe.

V. Dittmeier uvedl poznatky z analýzy nové dynamiky výměny obyvatelstva mezi městem Bayreuthem a jeho zázemím. Zaměřil se především na sledování rozdílů stěhování obyvatelstva mezi městským jádrem, vnitřní suburbánní zónou a zevní suburbánní zónou s venkovským zázemím, kde sledoval protisměrné pohyby a z nich vyplývající aktivní salda města. Na třech vesnicích v okrese pak zkoumal rozdíly migračních procesů po stránce kvantitativní i kvalitativní, zjišťoval důvody stěhování a jeho efekty.

Strukturálním změnám sociálně ekonomických charakteristik v sídelním prostoru Norimberka se věnoval **J. Ludwig**. Změny jsou předmětem studia již déle než deset let. Zdá se, že suburbanizační

proces již překročil svůj vrchol. Přistěho- valectví do Norimberka nemá „kruhový charakter“ jako např. u Mnichova. Existují různé přistěhovalcké zóny, které se navíc v průběhu času mění.

Vycházejí z teorie řízení měst v Ma- ěarsku uvedl **Z. Varga** na příkladu Pécse vývoj aplikace uvedené teorie na konkrétním městě. Uvedl, jak se promítala politická transformace do transformace ekonomické a do změn v řízení a samo- správě. Místní samospráva se postupně rozšiřuje na další oblasti (plánování, ekonomika, sociální politika), avšak na- dále trvá finanční závislost na centru. Kladem je vznikání sítí místních služeb obyvatelstvu, kooperace privátního sek- toru se sektorem veřejným a oboustranná snaha o zvýšení kreativní a inovační at- mosféry a prostředí.

Rovněž **A. Aubert** se věnoval otáz- kám transformace veřejného života v Pésci, avšak z jiného úhlu pohledu. Pro něj byly východiskem politické změny následované změnami v oblasti územního a místního plánování. Společenské změny měly na transformační procesy velký dopad, ne vždy pozitivní, jako např. růst nezaměstnanosti, zastavení početního růstu střední společenské vrst- vy, vzrůst sociálních nerovností. Početní růst podnikatelů je sice na postupu, avšak jde o podnikatele – jednotlivce bez zaměstnanců. Mění se značně rozmištění obyvatelstva, vliv na to má proces su- burbanizace a růst poměšřování země. V Maěarsku již dvě třetiny obyvatelstva bydlí ve městech, avšak v letech 1990 – 1995 se proces urbanizace zastavil. Mění se kvalita života obyvatelstva jak ve městech, tak na venkově. Při klesajícím počtu obyvatel Maěarska se Pécská aglomerace jako celek proměňuje demo- graficky zatím jen zvolna, avšak dochází ke strukturálním změnám ekonomiky.

Pokus o začlenění problematiky ze- mědělského zázemí Slovinska do rámce této problematiky v Evropské unii pre- zentoval **B. Belec** z Mariboru. Slovinsko prošlo po válce silnou dezagrarázací, urbanizací a koncentrací obyvatelstva. Změnila se i infrastruktura směrem k terciérní sfěře. Zvláštním úkolem po- válečných vlád bylo zvládnutí zemědě- lského problému, ztráta pracovních míst v tomto odvětví a přeškolení pracovních sil. Autor provedl typologii slovinského území včetně srovnání ukazatelů se zeměmi CEFTA a EU. Slovinsko je celko- vě připraveno na vstup do Evropské unie.

Za město Maribor přednesl analýzu připravenosti na politiku „řízení města“ také **V. Premzl**. Z důvodu průmyslového charakteru města se Maribor po osamo- statnění dostal do velké krize. Západní trhy nejsou ještě otevřeny, východní se uzavřely. K tomu musí město přeorgani- zovat svou administrativní a economic- kou strukturu, requalifikovat pracovní sí- ly a vymyslet novou koncepci politiky městského marketingu. Situace Mariboru se podobá situaci východoněmeckých měst po roce 1990.

Další příspěvek na příkladu Mariboru předložil **V. Drozg** pod názvem „Mezi městským regionem a regionálním mě- stem“. Také u něho je demografický a ekonomický vývoj poznamenán procesem suburbanizace jako procesem rozho- dujícím. Jako druhé největší město Slo- vinska kolísá u Mariboru jeho funkce mezi funkcí regionálního města a funkcí města jako vedoucího sídla regionu. No- vě převládající charakter vyplývá z jeho postavení v hranicích regionu, v jeho ekonomických vazbách na okolí, v jeho rozsáhlé dopravní síti a fungování infra- struktury. Jeho vývoj spěje k posílení charakteru jako vedoucího sídla regionu.

Další dva příspěvky se týkaly **Plzně**. Prvým předložil **J. Dokoupil** pod názvem „Řízení města a vývoj vztahů mezi mě- stem a jeho zázemím“. Po roce 1989 se Plzeň stala důležitým spojovacím mí- stem České republiky směrem na západ. Má k tomu výhodné předpoklady ve své ekonomice, v kvalifikaci svých pracov- ních sil, v dopravním spojení na západ i na východ. I když v současné době demograficky klesá, má předpoklady ekonomického růstu přitahováním zahra- ničních investic do existujícího i pláno- vaného průmyslu. O dnešním a budou- cím dopravním spojení Plzně s bližším i vzdálenějším okolím napsal příspěvek **S. Mirvald**. Jsou popsány projekty dál- ničního propojení města, problémy s je- ho obхватem a vazby na dopravní síť různého stupně důležitosti. Nutno dobu- dovat vedle spojení západ – východ i spojení sever – jih.

Příspěvek o vývoji prostoru kolem města **Chebu** napsal **V. Ježek** ze Zápá- dočeské univerzity Plzeň, sídlo Cheb. Zvláštní pozornost je věnována situaci města jako sídla se zemědělským záze- mím. Oblast byla po válce téměř zcela vysídlena a znovuosídlena imigranty z různých částí země i ze zahraničí. Dne- šek řeší problémy privatizace a vracení

majetku původním nabyvatelů po roce 1945. Po roce 1989 se zhoršily pro obyvatelstvo podmínky života zejména v obcích do 2 000 obyvatel. Obec se snaží různými inovačními a stabilizačními programy zvýšit atraktivitu celého Chebska.

Poslední příspěvek předložil **P. Mariot** na téma „Město – zázemí a výzkum bratislavského prostoru“. Vychází ze zvláštního postavení Bratislavy ve Slovenské republice i ve Střední Evropě. Po roce 1989 se **rádius vztahů** rozšiřuje směrem na jih do Rakouska. Přes okrajovou polohu města na území Slovenska má Bratislava své zázemí na sever a na východ, nově však i na jih. Byl vypracován projekt „Prostorová struktura Bratislavy a její rozvojové možnosti“, který respektuje nejen průmyslovou povahu města, ale i působení jejího zemědělského zázemí na další vývoj města a okolí. Navrhuje se rozšířit území vyhraněná rekreaci obyvatelstva, obnova existujícího

stavebního, nejen bytového fondu, výstavba dopravních sítí a rozvoj služeb a třetího sektoru. Je nutno zabránit zhoršování životního prostředí, další devastaci krajiny antropogenními a exogenními akty.

Sborník pracovních materiálů předložených na sympoziu představuje **rozličnost pohledů** na jeden a týž problém, jak je obvyklé při podobných setkáních zaměřených programově na jedno téma. Přesto lze říci, že lze najít společné problémy u všech sledovaných středoevropských měst, z nichž většina měla společnou starší několikasetletou předhistorii, ale i společnou historii socialistické epochy po roce 1945 do roku 1989, ev. 1990. To umožňuje poměrně značně podobný přístup k řešení novodobých problémů, takže přes jistou dávku skepse o převoditelnosti zkušeností z jedné země do jiné země není nutno

brát to jako nějakou zásadní překážku řešení problémů.

Alois Andrie

POZN`MKA :

- 1) Stadtmarketing und Stadt Umland Entwicklung in den Transformationsl ndem. Bayreuth 1998. Universit t Bayreuth.